

Bij het inventariseren van het gemeentelijk "duinmonumentje" Wapendal in Den Haag vonden de heer J. Karman en ik op 27 december 1971 een *Stereum*, waarvoor we voorlopig de naam *S. hirsutum* noteerden. Hoewel ik wist, dat deze in ons land algemeen voorkomende soort zich in vele vormen kan voordoen, bevredigde de determinatie mij toch niet helemaal. Het was een mooie gelegenheid om Jahn's "Stereoide Pilze in Europa", het laatst verschenen deeltje in zijn serie over de Aphyllophorales (1), te beproeven. Zoals meestal het geval is met Jahn's duidelijke en overzichtelijke tabellen, kwam ik vrij spoedig tot een resultaat, dat practisch zeker juist was: *Stereum rameale* (Pers.) Fr. Daar ik deze soort helemaal niet kende, leek bevestiging op het Rijksherbarium wel gewenst. Dat bleek niet moeilijk te zijn. In de collectie zijn talrijke uit Nederland afkomstige exemplaren van deze soort opgenomen. Onze vondst stemde er duidelijk geheel mee overeen.

Terwijl het onderzoek tot op dat moment zonder moeilijkheden was verlopen, stootte ik bij de volgende stap op een onvoorziene leemte. Toen ik wilde nagaan wat er in de Nederlandse literatuur over het voorkomen van deze soort in ons land te vinden is, bleek dat hierover noch in *Fungus of Coolia*^{x)}, noch in wetenschappelijke periodieken zoals *Persoonia*, iets is gepubliceerd, ondanks het feit dat (1) *Stereum rameale* vrij algemeen in Nederland voorkomt en (2) dit feit op hoogst deskundig niveau in het Rijksherbarium bekend is. De enige uitzondering is de vermelding van de naam in een lijstje van soorten gevonden op een excursie van de flora-commissie van de N.M.V. in Zuid-Limburg (2). De reden voor het ontbreken van enig bericht: gebrek aan tijd op voornoemd hoogste niveau. Deze situatie, die ook wel bij andere Nederlandse soorten zal voorkomen, lijkt mij zeer ongewenst. Onder het motto "Beter een half ei dan een lege dop" wil ik als amateur daarom een poging doen om deze bestaande lacune, althans gedeeltelijk en voorlopig, op te vullen.

Ik zei reeds, dat wij onze vondst aanvankelijk voor *Stereum hirsutum* aanzagen. Oppervlakkig bezien gelijken beide soorten inderdaad op elkaar, maar bij nadere beschouwing komen zeer markante verschillen naar voren.

In dat verband zou ik in de eerste plaats op een verschil in substraat willen wijzen. *Stereum hirsutum* komt voornamelijk aan (loofhout)stammen en stronken voor en ook wel aan dikke takken. *Stereum rameale* is (uitsluitend?) aan twijgen en dunne loofhout takken te vinden. (Vandaar de Latijnse naam).

Dan is er de kleur van het hymenium. Deze is oranje- of goud-geel bij *hirsutum*, later wat meer grauwwachtig, met een gele randzone. Bij *rameale* is het hymenium typisch bleek grauw oker-geel, met een (vuil) witte randzone.

Zoals vele andere *Stereums* bestaan beide soorten uit een tegen het substraat aangegroeid (resupinaat) gedeelte, met aan de bovenrand steeds ook afstaande "hoedjes". Maar terwijl die van *hirsutum* enkele cm van het substraat afstaan, zijn de hoedjes van *rameale* zelden groter dan enkele mm. De dikte is navenant, bij *hirsutum* 0,5 - 1,5 mm, bij *rameale* minder dan 0,5 mm. Daar staat tegenover, dat de bij de meeste *Stereums* op de hoed aanwezige viltlaag bij *rameale* opvallend sterker is ontwikkeld dan bij *hirsutum*. De glanzend zilverachtige pruik steekt zelfs over de rand van de hoedjes uit. De bovenkant ervan is bij *rameale* slechts weinig duidelijk gezoned, terwijl *hirsutum* juist door een uitgesproken zonering wordt gekenmerkt.

x)

Van *Coolia* is een index, door Dr. R.A. Maas Geesteranus ingericht als de bekende "Index Fungus", in het Rijksherbarium aanwezig.

Als nu substraat, hymeniumkleur en hoedafmetingen en -oppervlak (of althans de meeste van deze kenmerken) op rameale wijzen, kan men de determinatie tenslotte microscopisch bevestigen. Men make daartoe een coupe door een hoedje, waarin men aan de bovenzijde de warrige viltharen, in het midden de evenwijdig met het oppervlak gerichte tramahyphen en onderaan de loodrecht daarop staande hymeniumelementen, (basidiën en pseudo-cystiden) kan ontwaren. Nu is het verschil tussen beide soorten dit, dat zich bij *S. hirsutum* tussen de viltharen en de tramahyphen een helder bruin gekleurde laag van "samengesmolten" hyphen bevindt, die "cortex" wordt genoemd, terwijl deze laag bij *rameale* ontbreekt. Die cortex is bij *hirsutum* vaak zelfs al met een loupe te zien. De sporenmaten van beide soorten overdekken elkaar te veel om als onderscheidingskenmerk te kunnen dienen.

De ontwikkeling van minuscule vruchtlichaampjes tot meer dan 10 cm grote plakken is op één enkel takje vaak heel goed te volgen. Eerst worden kleine "bekertjes" gevormd. Zij bestaan uit een resupinaat gedeelte van enkele mm doorsnede, omgeven door een enkele mm hoge rand, en vertonen in het midden vaak een bultje. Als deze vruchtlichamen elkaar gaan raken, versmelten ze tot grotere eenheden. De randen verliezen hun beharing en er blijven slechts lage plooiën over, die de bultjes omringen. Het geheel heeft dan een mozaïekachtig uiterlijk.

Stereum rameale werd door Bourdot en Galzin (3) als een subspecies van *Stereum hirsutum* beschouwd. Zij gaven hieraan de naam *sulphuratum* (Berk. et Rav.), een in 1868 beschreven Amerikaanse soort. Reid (4) beschouwt *sulphuratum* als een aparte soort. Anderen geven de voorkeur aan de dan natuurlijk prioriteit hebbende naam *Stereum rameale* (Pers.). Dit doet ook Dr. Donk.

Blijkens het in het Rijksherbarium aanwezige materiaal, is *S. rameale* in ons land vrij algemeen verspreid. Er zijn vondsten uit Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland, Zuid- en Midden-Limburg, Overijssel en Drente.

Het is niet uitgesloten te achten, dat er naast *S. hirsutum* en *S. rameale* nog andere verwante soorten in ons land voorkomen. In de Leidse collecties zijn twijfelachtige exemplaren, die moeilijk of bij de een of bij de ander zijn onder te brengen. Om daarmee verder te kunnen komen moet er meer materiaal zijn. Ondergetekende houdt zich daarom gaarne voor toezending daarvan aanbevolen. Men vergewisse zich echter wel eerst of men niet met een bloedende *Stereum* te doen heeft. Het hymenium daarvan is namelijk vaak even bleek als dat van *rameale*.

Gaarne wil ik mijn erkentelijkheid betuigen voor de mij door Dr. M. A. Donk bij het onderzoek verleende hulp en raad. Dr. R. A. Maas Geesteranus ben ik dankbaar voor het kritisch doornemen van het manuscript.

Literatuur:

- (1) H. Jahn, (1971). Stereoïde Pilze in Europa, in Westfälische Pilzbriefe, 8: 69-176.
- (2) J. van Brummelen, (1965). Verslag van de excursie van de Flora-commissie naar Nederlands en Belgisch Limburg van 2 - 4 oktober 1964, in *Coolia* 12: 25
- (3) H. Bourdot et A. Galzin, (1927). *Hyménomycètes de France*, : 370. Paris.
- (4) D. A. Reid, (1958). New or Interesting Records of British Hymenomycetes II, in *Trans. British Mycol. Soc.* 41 : 419-444.

H. F. van der Laan,
Laan van Leeuwesteyn 21,
Voorburg.